

Na cestě k světlým zítřkům aneb česká politologie patnáct let po*

JAN HOLZER A PAVEL PŠEJA**

Abstract: On the Road Towards A Glorious Future, or Czech Political Science Fifteen Years Later

The article presents a brief survey of selected trends observable within political science in the Czech Republic and offers a tentative interpretation of some major features that can be seen as typical for the current state of the field. However, the article is not intended as a comprehensive analysis; rather, it is meant to open up a discussion related to self-perceptions in Czech political science, and their relation to reality. Issues like methodological, research and teaching foci are all elaborated here, and serve to highlight the possible weaknesses and benefits of Czech political science, thus claiming a space for further, more substantial research. In this sense, the article should be understood as an attempt to make Czech political science launch a process of its own self-definition and self-identification.

Keywords: political science, teaching orientations, theoretical and methodological approaches, methodology of political science.

1. Úvod

Účelem tohoto textu je – třemi slovy řečeno – *malé akademické* (tj. nikoli institucionální či personální) *provokování*. Impulsy k jeho sepsání totiž byly a jsou z hlediska obou autorů čistě praktické (a nikoli evaluační): (1) otevřít opětovně téma, které již jimi bylo jednou (před pěti lety) zpracováno, (2) využít přitom ladem ležící metodologii, kterou nevymysleli, ba o níž se dokonce domnívají, že má ve vztahu ke středoevropskému rámci jisté mezery a nedostatky, a ve finále (3) avizovat tak zájem o debatu nad některými otázkami, které se jeví být nastoleny nikoli pouze čistě díky intelektuální zvědavosti autorů, nýbrž přirozeným vývojem samotné politické vědy v českých zemích. Ostatně autoři nezastírají dlouhodobější interes o takto

* Text byl zpracován v rámci grantového projektu GAČR č. 407/07/0562 *Politická věda ve střední Evropě*. Některá data textu byla prezentována na III. Kongresu České společnosti pro politické vědy (ČSPV) dne 10. září 2006 v Olomouci v rámci kulatého stolu *Aktuální stav disciplíny*. Autoři děkují za podporu prof. V. Dvořákové. Dík pak patří kolegům z jednotlivých dotazovaných pracovišť za ochotu zareagovat na autorský dotazník.

** Autoři působí na Katedře politologie, resp. Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií brněnské Masarykovy univerzity. Poštovní adresa: Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: holzer@fss.muni.cz a palo@fss.muni.cz.

orientovaný výzkumný projekt. Implicitním předpokladem tohoto textu je přitom příznání základní pozice založené na jednak stavovském statutu obou autorů uvnitř tuzemské politologické komunity, jednak pohříchu na stěží oddiskutovatelném faktu jejich příslušnosti ke střední a tedy už cosi pamatující generaci.

Nebylo a není přitom ambicí tohoto textu „přetavit“ ono svědectví (neřkuli účastenství) o zrodu nového sociálně vědního oboru, vázané na fakt více jak půl století přerušené geneze společenských nauk v českých zemích (blíže viz Holzer, Pšejda 2002b: 226–229), do podoby plošného a detailního popisu kompletní půldruhé dekády po roce 1989 či jejího jakkoli bojovného komentáře. Tento text se vyjadřuje výhradně k některým charakteristikám, k pouze některým tématům; aktuální statut české politologie z něj lze tedy odvodit pouze útržkovitě, nikoli však, jak lze věřit, nutně pokriveně. Autorským úmyslem je naznačit okruhy aktuálních dilemat, problémů a trendů české politologické komunity, resp. ujistit se, zda lze vůbec v tuzemském prostředí některé termíny používat. Ke zjištěným faktům autoři avizují striktně neutrální přístup.

Vlastním základem textu je komparace dat, která autoři získali ze dvou minivýzkumů prováděných v letech 2001 a 2005. První z nich byl iniciován v roce 2001 v rámci mezinárodního projektu *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe*. Z projektu vzešel sborník, editovaný Maxem Kaasem a Verou Sparschuh (Kaase – Sparschuh 2002) a věnovaný vývoji ekonomie, politologie a sociologie v letech 1989–2001 v deseti středo- a východoevropských zemích. Výzkum byl zaměřen na zachycení základních charakteristických rysů reetablance společenských věd v těchto dvou areálech. Prakticky proběhl ve dvou rovinách: (1) jako dialogická prezentace popisů jednotlivých národních reálií (v podobě referát vs. oponentní koreferát) očima oslovených reprezentantů příslušných vědeckých komunit, a (2) jako statistické dotazníkové šetření týkající se základních parametrů daných vědních disciplín: počtu graduovaných pracovníků, počtu studentů politologie na univerzitách a vysokých školách univerzitního typu, hlavních pedagogických, badatelských, teoretických a metodologických směrů jednotlivých pracovišť a jejich publikačních aktivit. Autoři tohoto textu naznačený metodologický rámec, jehož autorská licence jim nepřináleží, považují za pouze jeden z možných; jeho otestování je tak jedním z implicitních záměrů publikování tohoto materiálu. Přirozeně vše se děje s vědomím subjektivity shromážděných dat a tedy rizikem limitů získané informace.

Některé části popsaného šetření tedy autoři zopakovali v létě 2005 s cílem provést parciální porovnání obou získaných datových matic. Adjektivum *parciální* přitom má znamenat srovnání soustředěné na otázky týkající se vývoje a proměn priorit české politologické obce, resp. jejich klíčových pracovišť, ve třech konkrétních rovinách: pedagogické, badatelské (tematické) a teoreticko-metodologické. Základní rozdíl obou šetření přitom spočívá v počtu oslovených a tedy následně srovnávaných institucí. Ambice výzkumu v roce 2001 byla plošná, to znamená, že se šetření zúčastnily v podstatě všechny ústavy v České republice, které nějakým způsobem avizovaly svou příslušnost k tuzemské politologické komunitě. V roce 2005 se již autoři obrátili pouze na reprezentanty šesti jimi vybraných politologických pracovišť. Ačkoli by bylo možné formulovat vícero důvodů pro tento postup, z nichž některé jsou nastíněny dále v textu, za minimální základ pro zařazení pracoviště do výzkumu v roce 2005 byla považována nutná existence jak výzkumné, tak i pedagogické aktivity dané instituce. Vzhledem k omezenému charakteru výzkumu by nicméně mělo postačovat i konstatování jeho jed-

noduchosti a organizační zvládnutelnosti jakožto další příčiny tohoto kroku. Přesto připustíme první problém, který by před autory skutečně reprezentativně definovaného výzkumu stál: kdo vlastně do české politologie patří a kdo ne. I když, kdo by chtěl *tohle* řešit...

Obdobně složitá (v tomto materiálu „přísně“ řešená) byla formulace limitů zkoumání české politologické komunity z hlediska její vnitřní, subdisciplinární struktury. Především – co s mezinárodními vztahy¹ jako již bezesporu etablovanou a životaschopnou sociovědní naukou? Kritériem pro začlenění do šetření prováděného v roce 2005 se zde stala komplexnost „záběru“ příslušného pracoviště; tedy zda byla naplněna podmínka, že se jedná o pracoviště, jehož tematické spektrum zahrnuje jak klasické politologické subdisciplíny, tak i mezinárodní vztahy. Proto ostatně také některá oslovená pracoviště vlastně zastupují (institucionálně vzato) širší týmy (případ FSS MU či FSV UK).² Podmínkou pak vzhledem k prvnímu zkoumanému, pedagogickému poli přirozeně zůstal i akademický univerzitní ráz, tedy skutečnost, že daná pracoviště disponují i studentskou komunitou.³

Do zkoumání tedy byla zahrnuta politologická pracoviště následujících fakult/univerzit:

- Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy Praha (dále FSV UK Praha),
- Filosofické fakulty Univerzity Karlovy Praha (dále FF UK Praha),
- Vysoké školy ekonomické Praha (dále VŠE Praha),
- Fakulty sociálních studií brněnské Masarykovy univerzity (dále FSS MU Brno),
- Filosofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni (dále FF ZČU Plzeň) a
- Filosofické fakulty Palackého univerzity Olomouc (dále FF UP Olomouc).

Takto tedy vypadá „pole“, se kterým pracuje tento text a jež je výlučným výtvozem obou autorů, se všemi výhodami i riziky z tohoto konstatování plynoucími.

2. Pedagogická charakteristika

Prvním z témat, která byla předmětem zájmu zmiňovaného šetření a následné komparace, byly hlavní pedagogické směry jednotlivých oslovených pracovišť (data zmiňovaná v této části materiálu viz tabulky č. 1 a 3). Na počátek lze zmínit logický trend rozšiřování pedagogického záběru české politologie během posledních pěti let. Každé z porovnávaných šesti pracovišť avizuje přednáškové aktivity v podstatě komplexní vůči (zkoumané) tematické sumě, rozdíly mezi jednotlivými pracovišti jsou dány pouze jejich některými specifickými personálními či institucionálními parametry. Pokud se nicméně přece jen pokusíme o krátký komentář, pak k nejvíce dynamickému vývoji došlo na FSV UK v Praze, na FF ZČU v Plzni a na FF UP v Olomouci. Naopak katedra politologie na FF UK v Praze je pracovištěm, kde došlo z hlediska pedagogických aktivit k zúžení záběru.

Z hlediska jednotlivých subdisciplín je možno konstatovat, že značný nárůst pedagogického zájmu v poslední době zaznamenaly mj. transitologie, sociologie politiky, státní správa a disciplíny s ní spřízněné a především (nejvýrazněji) problematika konfliktů a mírového výzkumu. Ve stínu pedagogického zájmu naopak statisticky zůstává politická ekonomie, která je vyučována pouze na dvou katedrách. To je ovšem zároveň příležitostí k postřehu o zjevných limitech provedeného výzkumu: např. právě politická ekonomie se v řadě případů může přednášet na jiných katedrách daných fakult a nespadat tak přímo do pedagogické kapacity osloveného pracoviště (typicky případ VŠE Praha⁴).

Shrňme: na zkoumaných šesti katedrách je politická věda přednášena ve své komplexní subdisciplinární struktuře (s jedinou výjimkou). Nu a nyní by bylo možno jít dále: ptát se, s jakými náklady a jakými metodami (či s jakým entuziasmem?) bylo tohoto stavu dosaženo, jaká je míra implementace Boloňského procesu, jak důsledně došlo k rozdělení vysokoškolského studia politologie do tří stupňů (bakalářský, magisterský a doktorský³), zda se jedná o „čistá“ politologická studia, či jsou naopak preferovány kombinace s jinými obory atd. To vše jsou možné otázky pro příští výzkum.

Tabulka č. 1: Hlavní pedagogické směry šesti sledovaných pracovišť (2001/2005)

	FSV UK Praha	FF UK Praha	VŠE Praha	FSS MU Brno	FF ZČU Plzeň	FF UP Olomouc
Metodologie politické vědy	ne/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Politická teorie	ne/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ne/ano	ano/ano
Politická filosofie, dějiny politických idejí	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Srovnávací politologie	ano/ano	ano/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Transitologie	ne/ano	ne/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ne/ano
Sociologie politiky	ne/ano	ne/ano	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ne/ne
Politické strany (systémy), zájmové a nátlakové skupiny	ano/ano	ano/ne	ne/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Volby, volební systémy	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ne/ano
Státní správa, veřejná, regionální a komunální politika	ano/ano	ne/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ne/ano
Česká politika	ne/ano	ano/ano	ne/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Politická ekonomie	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ano
Mezinárodní vztahy	ano/ano	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ano/ano
Mezinárodní instituce (i EU)	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ne/ano
Areálová studia	ano/ano	ano/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ne/ano
Kon ikty a mírový výzkum (zbrojení)	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ano	ne/ano	ne/ano
jiné (Politická geografie, didaktika politologie ad.)	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ano/ne	ne/ano	ne/ano

3. Tematická a výzkumná charakteristika

Druhé téma, které bylo předmětem zájmu šetření a následné komparace s rokem 2001, se týkalo hlavních badatelských směrů, tedy tematické orientace jednotlivých oslovených českých a moravských pracovišť (data zmiňovaná v této části textu viz tabulky č. 2 a 3). Je třeba vstupně připomenout, že v 90. letech XX. století stála česká politologie na tomto poli před těžkou otázkou: *co dříve?* Do roku 1989 panující publikační nula znamenala, že v počáteční dekádě zcela převažovala v jistém smyslu chaotická snaha o vyrovnávání existujících deficitů. Jednotlivé publikační autorské plus překladové politologické výstupy nesly pečeť především konkrétních individuálních počínů či nahodilých pokusů s cílem krok za krokem zaplňovat dané mezery. Český politologický publikační „trh“ v 90. letech XX. století nesl

všechny charakteristiky primárního budování nové vědní disciplíny, a to se všemi výhodami i nevýhodami z tohoto stavu plynoucími.

Nicméně na přelomu XX. a XXI. století bylo v podstatě dosaženo stavu, kdy byly „díry“ zaplněny. Česká politologická obec se, jak se autorům jeví, počala více věnovat koncepčněji definovaným projektům. Následkem toho došlo k jisté „parcelaci“ tematického pole, kdy začala být většina témat spojována s konkrétními (zakladatelskými) jmény a publikacemi (ať již monotematickými monografiemi nebo časopiseckými či sborníkovými studiemi). Přirozeně značný vliv na tento vývoj měl i model podpory vědy ze strany českého státu, koncentrující rozhodování o směru finančních toků do rukou Grantové agentury České republiky jako hlavního donátora českých sociálních věd⁶; nezanedbatelný a postupně rostoucí byl také vliv zahraničních trendů, včetně mj. reakce na „módní“ témata. V současnosti již lze konstatovat, že badatelský zájem české politologie je komplementární s obecnými vnějšími trendy.

Podívejme se nyní na data z provedeného výzkumu. První konstatování by mohlo znít, že v posledních čtyřech/pěti letech nedošlo v českém politologickém prostředí k dramatickému nárůstu palety badatelského zájmu. Byli jsme spíše svědky vnitřních posunů a postupné tematické koncentrace. Zde je přitom namístě odvolat se na porovnání s předchozím tématem, totiž pedagogickou orientací jednotlivých pracovišť. Za pracoviště, které se v posledních letech vyvíjí nejdynamičtěji, je možno označit katedru politologie na FF ZČU v Plzni. Jedná se o katedru, které se podařilo překročit limity „kategorie“ regionální univerzity a zařadit se mezi badatelská centra. Z tabulek je ostatně výrazné rozšíření tematického zájmu pracovníků tohoto pracoviště zřejmé. K mírnějšímu rozšíření tematického pole dále došlo i na FSV UK v Praze, kde tento vývoj pravděpodobně odráží zvolenou institucionální strategii, konkrétně vytvoření dvou institutů (Institut mezinárodních studií a Institut politologických studií). Naopak zúžení tematického badatelského zájmu je možno pozorovat na FF UK v Praze a na FF UP v Olomouci. Komentář motivací naznačených trendů ponecháváme čtenářům.

Mimochodem, definujeme nyní další problém, který by před autory skutečně reprezentativně definovaného výzkumu stál: jak od sebe separovat autodeklarace oslovených pracovišť či jejich reprezentantů a skutečný stav? Na druhé straně, proč ale předpokládat fiktivní odpovědi...

Pokud se podíváme na vlastní tematický rejstřík české politologie ve smyslu aktuálních trendů, pak v porovnání let 2001 a 2005 největší nárůst zájmu zaznamenáváme jednak u voleb a volebních systémů, jednak u státní správy, veřejné, regionální a komunální politiky. Jako aktuální „favorité“ české politologie (kromě zmíněných) nyní ve světle provedené ankety vystupují česká politika (jediné téma, které uvedla všechna oslovená pracoviště), dále politická teorie, komparativní politologie, politické strany a zájmové a nátlakové skupiny, mezinárodní vztahy a areálová studia. A naopak: stranou zájmu české politologie zůstává metodologie politologie (jediným pracovištěm, které zde avizuje badatelský zájem, je FSS MU), dále politická filosofie a dějiny politických idejí (!?) a především pak interdisciplinárně definované subdisciplíny, konkrétně sociologie politiky a politická ekonomie. Za rámcem interpretačních dovedností autorů je pak upozornění na odliv zájmu o mezinárodní instituce.⁷

Konstatujeme v tuto chvíli, že tuzemský výzkumný a tematický rejstřík se v posledních letech ustálil. Ambicí této pasáže přitom nebylo nabízet čtenáři konkrétní badatelské medailony jednotlivých pracovišť; předchozí konkluze se tak mají týkat české politologie jako celku, zahrnujícího nicméně pouze šest vybraných univerzitních pracovišť.

Tabulka č. 2: Hlavní badatelské směry šesti sledovaných pracovišť (2001/2005)

	FSV UK Praha	FF UK Praha	VŠE Praha	FSS MU Brno	FF ZČU Plzeň	FF UP Olomouc
Metodologie politické vědy	ne/ne	ano/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ne	ne/ne
Politická teorie	ne/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ne/ne	ne/ne
Politická filosofie, dějiny politických idejí	ne/ne	ano/ano	ano/ne	ne/ano	ne/ne	ano/ne
Srovnávací politologie	ano/ne	ne/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Transitologie	ne/ne	ne/ano	ano/ano	ne/ano	ano/ano	ne/ano
Sociologie politiky	ne/ne	ano/ne	ano/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ne
Politické strany (systémy), zájmové a nátlakové skupiny	ano/ano	ano/ne	ano/ano	ano/ano	ne/ano	ano/ano
Volby, volební systémy	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ne/ano	ano/ano
Státní správa, veřejná, regionální a komunální politika	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ano	ne/ano	ano/ano
Česká politika	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Politická ekonomie	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ano/ne	ne/ne	ano/ne
Mezinárodní vztahy	ano/ano	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ano/ano
Mezinárodní instituce (i EU)	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ne	ano/ne
Areálová studia	ano/ano	ne/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ano/ano
Kon ikty a mírový výzkum (zbrojení)	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ano	ano/ne
jiné (Politická geografie, didaktika politologie ad.)	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ano	ne/ne

Tabulka č. 3: Frekvence sebedeklarované pedagogické a badatelské orientace šesti sledovaných pracovišť (2001/2005)

	Pedagogický záměr		Badatelský záměr	
	2001	2005	2001	2005
Metodologie politické vědy	5	6	2	1
Politická teorie	4	6	3	4
Politická filosofie, dějiny politických idejí	6	6	3	2
Srovnávací politologie	6	6	5	4
Transitologie	3	5	2	3
Sociologie politiky	2	4	2	1
Politické strany (systémy), zájmové a nátlakové skupiny	5	5	5	5
Volby, volební systémy	4	5	3	5
Státní správa, veřejná, regionální a komunální politika	2	4	1	4
Česká politika	4	6	6	6
Politická ekonomie	0	2	2	0
Mezinárodní vztahy	4	5	4	5
Mezinárodní instituce (i EU)	4	5	5	3
Areálová studia	3	4	3	4
Kon ikty a mírový výzkum (problematika zbrojení)	0	4	2	3
jiné (Politická geografie, didaktika politologie ad.)	1	3	0	2

4. Metodologická a teoretická charakteristika

Předchozí postřehy jsou důležité z hlediska vyjádření se k charakteru české politologické komunity v rovině její metodologické a teoretické orientace (data zmiňovaná v této části textu viz tabulky č. 4 a 5), což z pohledu autorů představuje nesporně nejkomplikovanější tematickou ambici tohoto materiálu. Zatímco změna pedagogické či výzkumné orientace u konkrétního badatele či týmového kolektivu představuje povětšinou přirozený odraz proměn prostředí, v němž se dané osoby a instituce pohybují, u metodologické, resp. paradigmatické orientace lze předpokládat větší stálost; jakkoli ani zde není vzhledem k multiparadigmatičnosti politické vědy jistý pohyb vyloučen (Berg-Schlosser, Stammes 2000: 31–52).

Nejprve k získaným datům. Konstatujme, že metodologické preference české politologie vykazují v posledních čtyřech/pěti letech relativně ustálené parametry. S výjimkou FF UK v Praze (jež zjednodušeně řečeno rezignovala na komparativní politologii) lze u zbylých pěti zkoumaných pracovišť hovořit o buď metodologické konzistenci, nebo o jistém rozšíření metodologického záběru. To přitom pravděpodobně nezpůsobily bouřlivé teoretické debaty v rámci daných týmů, nýbrž spíše jejich logické personální rozšiřování a z něj plynoucí větší individuální pestrost.

Větší volnost komentáře nabízí otázka proměn zastoupení jednotlivých přístupů. V roce 2001 se vyprofilovaly tři přístupy, které v české politologii „převálcovaly“ ostatní teoretické možnosti. Jednalo se o komparativní přístup, přístupy historizující a systémovou teorii. Této skupině sekundovaly pouze neoinstitucionalismus a funkcionalismus, u ostatních přístupů se již jednalo o víceméně individuální zastoupení. Z hlediska výzkumu provedeného v roce 2005 se situace poněkud změnila: zmíněný trojlístek široce používaných přístupů (to znamená alespoň pět kladných odpovědí ze šesti možných) se rozšířil o teorii racionální volby (zde byl nárůst nejvýraznější) a neoinstitucionalismus, čtyři kladné odpovědi se pak objevily ještě u teorie her a teorie organizace.

A nyní naopak k pozoruhodně široké množině teoretických přístupů, které mají v české politologii deklarativně hrát malou nebo dokonce žádnou roli: je zastoupena behavioralismem, kybernetikou, existencialismem, hermeneutikou a fenomenologií. Bezkonkurenční skóre však patří marxismu, který ani v jednom šetření nezískal byť jediný „bod“.⁸ Využijme tohoto bodu ke krátkému zamýšlení a zároveň definování dalšího problému potenciálního reprezentativnějšího projektu.

Vzniká otázka, zda je možno z naznačené mapy metodologických a teoretických axiómů oslovených českých politologických pracovišť odvodit nějakou obecnou výpověď o aktuálním směřování české politické vědy, o jejím postavení v systému společenských věd. Je např. možné ji konfrontovat se základními možnostmi, které se po roce 1989 dle mínění autorů tohoto textu nabízely z hlediska směřování české politické vědy? První z nich má politologii vnímat jako specifický sociální fenomén, jako svého rodu veřejného aktéra odpovědného za kultivaci raně demokratické a tudíž nedokonalé politiky, jejíž selhání hrozí opakováním nesvobody,⁹ jako praktickou „příručku“ demokracie. Tomu by odpovídala orientace (1) *metodologicky* na normativně-ontologický historizující (až narativní) přístup, (2) *tematicky* na vývoj českého politického systému, respektive normativní náměty (teorie demokracie, politika a etika, politické ideologie apod.), (3) *instrumentálně* na publicistický styl, spojený především

s populárně-vědeckými periodiky, respektive mediální prezentací, a (4) *oborově* na interdisciplinární přesahy.

Druhá nabízející se varianta by naopak upřednostňovala pojetí politologie jako samostatné, teoretické a abstraktní sociální nauky, ctící především (1) *metodologicky* empiricko-analytické, deskriptivní, exaktní a kvantitativní přístupy, s velmi opatrným vztahem k normativním ambicím, (2) *tematicky* náměty jako politické strany a zájmové skupiny, politické a stranické systémy, teorii tranzice a konsolidace apod., (3) *instrumentálně* odborný styl spjatý se světem odborných periodik, to vše provázené nedůvěrou k veřejné prezentaci včetně popularizace, a (4) *oborově* budování autonomní politické vědy, a to i za cenu jejího úzkého, exkluzivního vymezení či občasných napětí vůči jiným disciplínám (na počátku především k právu a historii) a obviněním z uzavřenosti, ne-li domýšlivosti.

Vysledovat takto teoreticky vykonstruované dva základní proudy v české politologii v datových výstupech ze zmiňovaných dvou šetření je však ambice jdoucí za hranice tohoto textu. Prohlásit kupříkladu, že aktuálně v české politologii převažuje empiricko-analytické paradigma, což by mělo znamenat, že je pro ni stále více typická tendence k exaktnosti a použití kvantitativních a komparativních metod a technik, a interpretovat to jako důkaz adaptace české politologie na aktuální trendy a debaty západní politické vědy a nezdar „obrozených“ vidění moderní politologie, nuže to vše konečkonců představuje svého druhu normativní stanovisko. Rozmáchejí pojetý projekt o stavu české politologie každopádně bude stát před zajímavým dilematem: má být jeho cílem *pouhá* periodická zpráva o podstatných charakteristikách politické vědy jako sociovědní disciplíny, jakási statistická ročenka, vycházející nejlépe z konstantně strukturovaného šetření, nebo má být jeho ambicí interpretace dat, vedoucí velmi pravděpodobně k širším debatám a kontroverzím?

Tabulka č. 4: Hlavní teoretické a metodologické přístupy šesti sledovaných pracovišť (2001/2005)

	FSV UK Praha	FF UK Praha	VŠE Praha	FSS MU Brno	FF ZČU Plzeň	FF UP Olomouc
Behavioralismus	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ne
Komparativní přístup	ano/ano	ano/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Kybernetika	ano/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne
Existencialismus	ne/ne	ano/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne
Hermeneutika	ano/ne	ano/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ano	ne/ne
Marxismus	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne
Teorie racionální volby	ano/ano	ne/ano	ne/ano	ano/ano	ne/ano	ne/ano
Teorie her	ano/ano	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ano
Funkcionalismus	ano/ano	ano/ne	ne/ne	ne/ano	ano/ano	ne/ne
Historizující přístupy	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Fenomenologie	ne/ne	ano/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ne/ne
Systémová teorie	ano/ano	ano/ne	ano/ano	ano/ano	ano/ano	ano/ano
Teorie organizace	ano/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ano	ne/ano	ano/ano
Neoinstitucionalismus	ne/ano	ano/ano	ne/ne	ano/ano	ano/ano	ne/ano
jiné	ne/ano	ne/ne	ne/ne	ne/ne	ano/ano	ne/ne

Tabulka č. 5: Frekvence sebedeklarované teoretické a metodologické orientace šesti sledovaných pracovišť (2001/2005)

	Teoretický a metodologický záměr	
	2001	2005
Behavioralismus	1	1
Komparativní přístup	6	5
Kybernetika	1	0
Existencialismus	1	0
Hermeneutika	2	1
Marxismus	0	0
Teorie racionální volby	2	6
Teorie her	2	4
Funkcionalismus	3	3
Historizující přístupy	6	6
Fenomenologie	1	1
Systémová teorie	6	5
Teorie organizace	2	4
Neoinstitucionalismus	3	5
Jiné	1	2

5. Závěr

Oddělme tedy na závěr od sebe dvě roviny předkládaného materiálu. Na jedné straně přináší jistou datovou informaci, sice zjevně a vědomě nedokonalou a limitovanou, nikoli však nevyhnutelně matoucí, ale prostě cosi vypovídající o některých aktuálních reprezentantech české politologie. A na straně druhé nabízí sumu vstupně formulovaných dilemat a otevřených otázek, které by pravděpodobně stály před badateli, kteří by přijali výzvu zpracování tohoto tématu v komplexní rovině. Což by znamenalo jednak návrh adekvátní metodiky, jednak rozsáhlou sociologicko-profesní výzkumnou aktivitu, nu a nikoli v poslední řadě rizikovou partii interpretace shromážděných dat.

Autoři nicméně vnímají takto definovanou výzvu jako významný symptom standardizace poměrů v české politické vědě, k jejímž atributům patří nejen autoevaluace, ale koneckonců také vytváření ratingů a žebříčků. Skutečnost, že v české politické vědě existuje minimum příkladů takto orientovaných textů (výjimky viz např. Fiala 1995), prostě nemusí trvat navěky. Ostatně i debaty na olomouckém kongresu ČSPV avizovaly vzrůstající zájem o tuto tematickou rovinu. Nic na tom nezmění ani stále platný fakt, že se vždy bude jednat o pohled zevnitř, pohled nutně pokřivený, resp. subjektivní. Tento text se pokouší dané téma otevřít, jak bylo konstatováno na začátku, *vyprovokovat*, zůstává na čtenáři, zda postřehy v něm obsažené pojme jako „neutrální“ informaci o české politologické komunitě, nebo dá přednost despektu k tomuto textu jako příliš subjektivnímu a předpojatému autorskému počínu.

P. S. Autoři s potěšením konstatují, že v době mezi odevzdáním textu k recenznímu řízení a jeho uveřejněním jim byl Grantovou agenturou ČR udělen grant, v jehož rámci budou mít

možnost realizovat rozsáhlý, standardně pojatý výzkum stavu české politologie. S o to větší naději pak očekávají reakce, kladné i záporné, na tento jistě provokativní příspěvek, který by se měl stát počátkem skutečně široce pojaté diskuse

Poznámky

1. Jiné disciplíny s prapůvodem v politické vědě byly již zcela vyčleněny, jakkoli u některých z nich probíhá zajímavý vývoj s pozoruhodnými výstupy včetně institucionálních. Týká se to např. strategických a bezpečnostních studií, areálových a konfliktologických studií či studií tzv. evropských.
2. To na druhé straně nemá znamenat, že daná pracoviště představují skutečně vyprofilované akademické entity, řeklo by se „školy“ s příslušným kolektivním metodologickým povědomím a vnitřní teoretickou a tematickou konzistencí. Spíše je tomu naopak. Jako jediné pracoviště, které tuto ambici avizuje, se jeví brněnská FSS MU, mj. i díky dvouleté existenci tamního Institutu pro srovnávací politologický výzkum (ISPO; viz výzkumný záměr *Politické strany a reprezentace zájmů v soudobých evropských demokraciích*, kód MSM 0021622407); což je ovšem postřeh, který vzhledem k původu autorů tohoto textu má čtenář právo vnímat jako „diskuse hodný“. Ostatně vedle ISPO výzkumným záměrem s názvem *Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika* disponuje také IPS FSV UK (kód MSM 0021620841).
3. Proměny tohoto parametru nicméně nejsou součástí výstupů tohoto textu.
4. Obdobná situace jako s politickou ekonomikou je na VŠE i s výukou mezinárodních vztahů; ty jsou vyučovány samostatně jako obor (mezinárodní vztahy a diplomacie ve všech třech stupních v programu *Mezinárodní ekonomické vztahy*).
5. Akreditaci na poskytování titulu Ph.D. v oboru politologie má v ČR šest pracovišť, a to právě ta, která se zúčastnila šetření v roce 2005. Právo vést habilitační a profesorská řízení v oboru politologie přináleží FSS MU v Brně, FSV UK v Praze a VŠE v Praze.
6. Příležitost k dalšímu provokativnímu dotazu: co si myslet o situaci, v níž je stát takřka výhradním původcem financování české vědy?
7. Paralelně česká politologie dosud vykazuje dle mínění autorů jistou (zdravou) dávku imunity vůči některým konjunkturnálním, resp. politickou korektností podbarveným tématům sociálních věd.
8. Připustíme, že nad tímto výsledkem lze přinejmenším zakroutit hlavou.
9. Zvážen by přitom měl být skeptický postřeh, zda to nejsou právě ony aktivistické úkoly kladené na veřejný prostor, které stojí v pozadí následných selhání české politiky.

Literatura

- Berg-Schlosser, Dirk a Stammen, Theo. 2000. *Úvod do politické vědy*. Praha: ISE.
- Fiala, Petr. 1995. *Německá politologie*. Brno: CDK.
- Holzer, Jan, Pšejja, Pavel. 2002a. „First decade of Czech political science – issues, research, methods.“ In: *Contemporary Questions of Central European Politics*. Ed. Ladislav Cabada, Plzeň: FHS ZČU, s. 234–248.
- Holzer, Jan, Pšejja, Pavel. 2002b. „Political Science – Czech Republic“. In: *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe. Handbook on Economics, Political Science and Sociology (1989–2001)*. Eds. Max Kaase a Vera Sparschuh, Bonn/Berlin – Budapest: Social Science Information Centre – Collegium Budapest, s. 226–245.
- Kaase, Max a Sparschuh, Vera, eds. 2002. *Three Social Science Disciplines in Central and Eastern Europe. Handbook on Economics, Political Science and Sociology (1989–2001)*. Bonn/Berlin – Budapest: Social Science Information Centre – Collegium Budapest.